

Nasjonalbiblioteket Årsmelding 1999

Nasjonalbibliotekaren har ordet

FOTO: GRETE UTENGEN

1999 var et historisk år i Nasjonalbiblioteket. 1. januar 1999 ble Nasjonalbiblioteket, avdeling Oslo opprettet som egen avdeling ved at Universitetsbiblioteket ble skilt ut og flyttet til Universitetet på Blindern. I tillegg hadde Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana 10-årsjubileum i 1999.

I Nasjonalbibliotekets første år som samlet institusjon har en rekke forhold knyttet til infrastruktur kommet på plass – alt fra felles dataløsninger og telekommunikasjon til avtaleverk for organisasjon og ansatte. Dessuten ble det igangsatt et forarbeid til en omfattende organisasjonsutviklingsprosess som vil vare fram til 2001.

Nasjonalbiblioteket planlegger nybygg og ombygging både i Oslo og Rana. I Rana forventes Depotbibliotekets byggetrinn 2 å komme i gang i løpet av år 2000. Prosjekteringen av et underjordisk magasin i Oslo vil fortsette i 2000 med antatt byggestart tidlig i 2001. Dersom alt går som forutsatt, kan Depotbiblioteket stå ferdig i 2002 sammen med magasinet i NB Oslo. Ombyggingen av NB Oslo skal være fullført i 2005.

Nasjonalbibliotekets oppdrag er særlig knyttet til «Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument». Oppdraget består i å samle inn, sikre og tilgjengeliggjøre informasjon fra alle typer medier og informasjonsbærere. Dette gjelder alt fra tradisjonelt trykt materiale, lyd-, film- og billedmateriale til radio- og fjernsynsprogrammer og alle typer informasjon i digital form. Det er en stor utfordring å sikre vår nasjonale kulturarv og å finne en god balanse mellom «gamle» og «nye» medier.

I løpet av 1999 ble forarbeidet gjort for etablering av et digitalt sikringsmagasin i Nasjonalbibliotekets fjellmagasin i Rana. Det digitale sikringsmagasinet vil inneholde våre egne digitaliserte samlinger, den digitale versjonen av NRKs radio- og fjernsynsarkiv og digitale publikasjoner lastet ned fra Internett.

Nasjonalbiblioteket skal være et kompetansesenter for alle typer brukere og for norsk bibliotekvesen, og skal også selv tilrettelegge for og drive forskning. Organiseringen av dette arbeidet er kommet godt i gang. Innenfor disse områdene finner vi også mye av Nasjonalbibliotekets internasjonale engasjement.

Med grunnlag i eldre og nyere samlinger har Nasjonalbiblioteket utviklet et bredt tilbud av tjenester. Denne årsmeldingen gir noen eksempler på tjenester og prosjekter som Nasjonalbiblioteket har vært og er engasjert i.

Stortingsmelding nr. 22 (1999–2000) om arkiver, bibliotek og muséer har en bred omtale av Nasjonalbiblioteket. De forventninger til institusjonen som her presenteres, vil være retningsgivende for virksomheten mot 2005. Disse forventningene skal Nasjonalbiblioteket innfri, men da må også de bygningsmessige, teknologiske og menneskelige ressurser som dette forutsetter, komme på plass.

Bendik Rugaas

Utgiver Nasjonalbiblioteket
Kontakt Se siste side
Organisasjonsnr. 976 029 100
Redaksjon Grete Utengen
Utforming Millimeter Design
Trykk Gjøvik Trykkeri A/S

ISBN: 82-7965-033-4

Personale

Det ble i 1999 lagt ned et betydelig arbeid for å få på plass interne retningslinjer og felles regel- og avtaleverk for et helhetlig NB.

Nasjonalbiblioteket hadde ved utgangen av 1999 314 årsverk fordelt på henholdsvis 8 årsverk i NB Stab, 123 årsverk i NB Oslo og 183 årsverk i NB Rana. 13,6 årsverk er oppdragsfinansiert.

Årsverkene fordelt på stillingskategorier:

Stillingskategori	NB stab	NB Oslo	NB Rana
Ledere	3	7	9
Bibliotekfaglige	2	71	67
Vitenskapelige	1	20	5
IT-stillinger		8	21
Administrative	2	13	13
Driftstekniske		4	21
Produksjonstekniske			44
Læringer			3

Økonomi

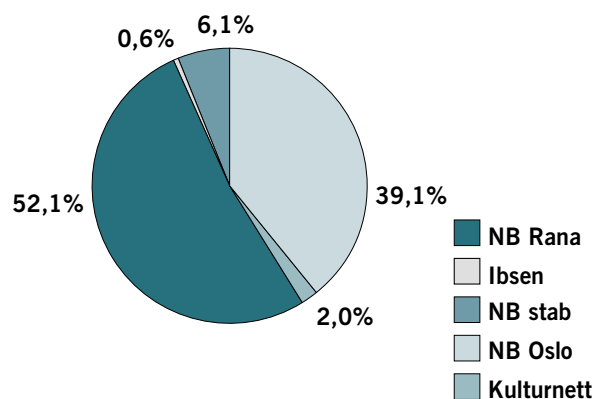
Nasjonalbiblioteket hadde i 1999 en svært stram økonomi, blant annet på grunn av uforutsette utgifter i forbindelse med etableringen av NB Oslo. Budsjettet ga i liten utstrekning rom for å gjennomføre nødvendige omstillingstiltak i forhold til organisasjon, personale, samlinger og tje-

nester. Det har likevel vært mulig å videreføre og igangsette utviklingsprosjekter på spesielle områder takket være ekstern finansieringsbistand. Nasjonalbiblioteket hadde i 1999 også en betydelig oppdragsvirksomhet. Parallelt med den organisatoriske prosessen har NB innført et nytt økonomisystem.

Kostnadsfordeling i Nasjonalbiblioteket i 1999 fordelt på kostnadstype (i 1000 kr):

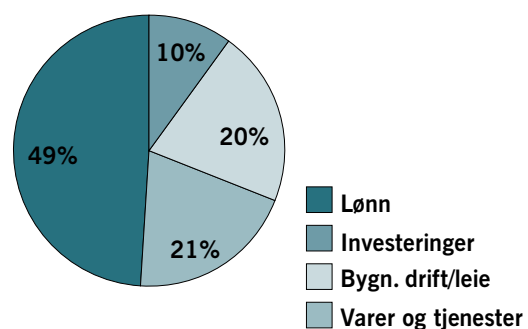
Post	Lønn	Bygningers drift/leie	Varer og tjenester	Investeringer
Post 01	83 869	34 700	28 187	
Oppdrag	1 384		4 567	
Kulturnett Norge	1 214		2 356	
Nasjonalkomiteen for Ibsensatsingen			1 022	
Post 45: Store investeringer				17 106
I alt	86 467	34 700	36 132	17 106

Kostnader i Nasjonalbiblioteket i 1999, fordelt på driftsenhetene (i prosent):

Investeringsbudsjettet (post 45) omfatter i hovedsak investeringer til utstyr ved opprettelsen av digitalt masselager, oppgradering av utstyr ved

Kostnadsfordeling i Nasjonalbiblioteket i 1999 fordelt på kostnadstype (i):

Medielaboratoriet, og oppgradering og investeringer i infrastruktur i forbindelse med etableringen av et helhetlig NB.

Avdelingen i Mo i Rana har en tidsmessig bygning.

Avdelingen i Oslo holder til i en monumentalbygning fra 1913.

Bygninger

NB Oslo holder til i en monumentalbygning fra 1913. Bygget egner seg dårlig for moderne bibliotekdrift med vekt på tilgjengelighet for publikum og formidling av kulturarven. Det foreligger i dag planer om en omfattende rehabilitering av bygget, som vil gi avdelingen i Oslo et tidsmessig bibliotekbygg. Det planlegges også store underjordiske magasiner. NB Oslo får dermed en bygningsmessig utforming og en infrastruktur som gjør det mulig å sikre publikum enklere og mer funksjonell tilgang til institusjonen og samlingene. Dette er nødvendig for at avdelingen i Oslo skal kunne være landets viktigste informasjonsformidler på skriftkulturområdet. I 2005 kan publikum forvente en bygning som i langt sterkere grad enn i dag gjør det mulig å se og oppleve kulturarven.

Nasjonalbibliotekarens stab leier lokaler i Bygdøy allé. Etter ombyggingen på Drammensveien skal staben samlokaliseres med Oslo-avdelingen.

Utgangspunktet for bygningsmassen ved NB Rana er tidligere Langnes barneskole. Sikringsmagasinet (1992) ble utført som en frittliggende fireetasjers magasinbygning i en utsprengt fjellhall i Mofjellet, bak Nasjonalbibliotekets øvrige anlegg. Sikringsmagasinet rommer 43000 hyllemeter for pliktavlevert og historisk materiale av alle medietyper. En utsprengt fjellhall er klar for senere utvidelse av sikringsmagasinet. Nitratfilmlageret (1997) ble av hensyn til eksplosjonsfaren plassert utenfor den øvrige bygningsmassen. Medielaboratoriet (1993) er en bygning med avansert laboratoriestyr. Depotbiblioteket (1995) rommer arbeidsplasser og depot for bøker. IT-avdelingen er plassert i en brakkerigg. I tillegg leier NB Rana lokaler, både for midlertidig lagring av deponerte bøker, og for refilmning av mikrofilm. I 1999 fikk NB Rana tilsagn om et nytt byggetrinn, Depot II, som skal erstatte deler av den gamle skolebygningen.

Utvalgte virkeområder i Nasjonalbiblioteket

Pliktavlevering – Nasjonalbibliotekets fundament

«Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument» av 1989 sikrer at informasjon om norsk kultur og samfunnsliv ikke blir glemt. Formålet med dagens lov er å bevare og gjøre tilgjengelig den nasjonale produksjonen av allment tilgjengelig informasjon. Materiale som omfattes av pliktavleveringsloven, kan brukes til forskning og dokumentasjon.

Siden loven trådte i kraft har mengden av pliktavleverte dokumenter steget jevnt. Årlig kommer det inn ca 50 tonn pliktavleverte dokument til Senter for pliktavlevering og Lyd- og bildearkivet i Mo i Rana. Avleveringen omfatter bøker, tidsskrifter, brosjyrer, edb-dokument, kart, fotografier, film, video, musikk og kringkastingsprogrammer.

Dokumentene avleveres i inntil sju eksemplarer i den form de blir gjort tilgjengelige. Så snart materialet er kommet inn, blir det registrert og katalogisert i forskjellige databaser. Den viktigste databasen er BIBSYS, som omfatter alt av bøker og periodika som produseres her i landet, og Mavis, som omfatter så vel pliktavlevert som historisk audiovisuelt materiale. Pliktavlevering av lydfestringer skjer til avdelingen i Oslo.

Det pliktavleverte materialet stilles til disposisjon for brukerne så langt det er mulig i henhold til norsk opphavsrett.

Nasjonalbibliografien – et speil for norsk kultur

Nasjonalbibliografien er et lands kollektive hukkommelse slik den har nedfelt seg i skriftkulturen. Uten en slik hukkommelse forringes vår evne og mulighet til å forstå fortiden – og derved også fremtiden. «En løpende nasjonalbibliografi er et speil som reflekterer et lands kultur», skriver Barbara L. Bell i forordet til «An annotated guide to current national bibliographies» (1998).

Bibliografiske tjenester ved NB Oslo igangsatte i 1996 en elektronisk konvertering av Norsk bokfortegnelse. Ved skanning av trykte 5-årsfortegnelser har prosjektet til nå tilført basen Norbok – nasjonalbibliografien for bøker – 83 000 poster. Basen er nå tilbakeført til midten av 30-årene. I første omgang vil prosjektet bli ført tilbake til 1921, men det overordnede mål er å få nasjonalbibliografien tilbakeført til den første norske bok som utkom i 1643.

Nasjonalbibliografien registrerer dokumenter som er utkommet i Norge, uavhengig av forfatterens politiske vinkling, religiøse og kulturelle ståsted, noe som sikrer at nasjonalbibliografien gjen-

speiler det som rører seg i samfunnet. Ved å studere utgivelser i en bestemt periode kan man skaffe seg et inntrykk av hvordan folk levde og hva de var opptatt av. Nasjonalbibliografien er en viktig kilde til forståelse av norsk historie, næringsliv, samfunnsliv, kulturliv og åndsliv. En reise inn i nasjonalbibliografien er en reise i norsk historie og samfunnsliv.

På sikt arbeider Nasjonalbiblioteket for å få på plass en nasjonal bibliografi for audiovisuelt materiale, basert på dagens katalog i databasen Mavis.

Opphavsrett og allmennhetens tilgang til informasjon

Opphavsrettslige problemstillinger er sentrale i Nasjonalbiblioteket. Opphavsretten er regulert av lov om opphavsrett/åndservkloven og sikrer opphavsmannen rettigheter til sitt åndsverk.

Med finansiell støtte fra NORDINFO ble det i Nasjonalbiblioteket i 1999 gjennomført en studie om pliktavlevering og opphavsrett. Studien fokuserer på opphavsrettslige problemstillinger i forbindelse med avlevering og tilgjengeliggjøring av digitale dokument. Nasjonale og internasjonale bestemmelser om opphavsrett setter begrensninger i forhold til bibliotekenes muligheter til å tilgjengeliggjøre dokument via digitale nettverk og rett til å fremstille eksemplarer for pliktavleverings-, forsknings- og studieformål.

Studien gir også et overblikk over situasjonen i andre nordiske land vedrørende avlevering av digitale dokument. I tillegg skisseres mulige tekniske klareringsløsninger for bruk av digitale dokument. I forlengelsen av dette arbeidet startet forberedelsene til en Nordisk konferanse om opphavsrett og pliktavlevering av digitale dokument, avholdt i Oslo i januar 2000.

Nasjonalbiblioteket har deltatt i EBLIDA Copyright Expert Group. Arbeidet i denne gruppen har hovedsaklig vært konsentrert rundt det forestående EU-direktivet om opphavsrett samt databaseforhandlinger og lisensavtaler.

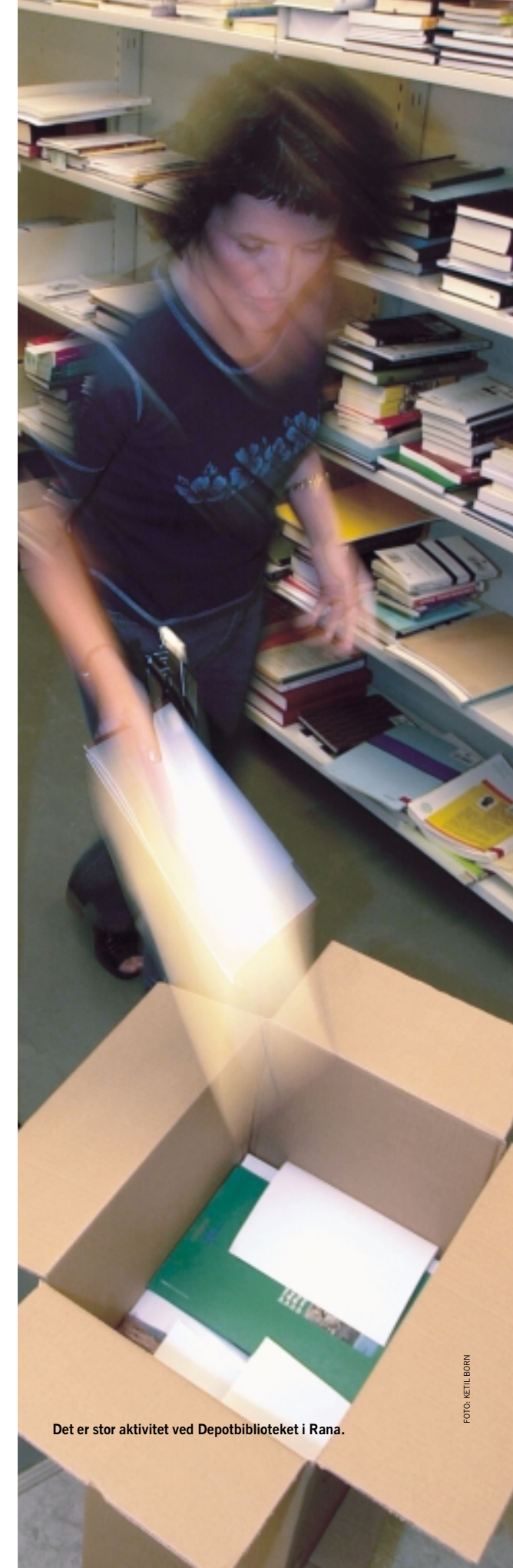
Depotbiblioteket – fjernlån og gjenbruk

Depotbiblioteket ved NB Rana tar vare på og låner ut pliktavlevert litteratur, litteratur overført fra andre bibliotek og mikrofilm av norske aviser. Depotbiblioteket bidrar til å effektivisere norsk bibliotekvesen ved at bibliotekene får frigjort verdifull plass.

Depotbibliotekets samlinger er registrert i BIBSYS og kan søkes fram herfra. Samlingene er tilgjengelige for alle bibliotek gjennom fjernlån og artikkelkopiering.

Nasjonalbibliotekets sikringsmagasin er bygd inn i fjellet i Mo i Rana.

Det er stor aktivitet ved Depotbiblioteket i Rana.

Depotbiblioteket hadde ved utgangen av 1999 en bestand på ca 500 000 bøker og tidsskrifter. I 1999 ble det fra Depotbiblioteket lånt ut 53 000 dokument. I tillegg ble det fra gjenbruksbasen sendt over 3000 bøker, blant annet ca 2000 bøker til det norske institutt ved Universitetet i Riga.

Avisbiblioteket, en seksjon under Depotbiblioteket, tar mål av seg til å ha en komplett samling av alle norske aviser, både i papirutgaver og på mikrofilm, og etterhvert også i digital form.

Utlånseksemplarer av mikrofilmer kopieres opp på bestilling. Ved utgangen av 1999 hadde avdelingen 16 500 mikrofilmer til utlån.

Kultur og formidling – et åpent rom mot offentligheten

Nasjonalbiblioteket skal romme den nasjonale kulturarv knyttet til skriftkulturen. Like viktig er det å vise den frem for offentligheten på en slik måte at den vekker oppmerksomhet og medvirker til positiv omtale i media. Det dreier seg her om en sentral kulturell forpliktelse, nemlig formidlingsansvaret i forhold til skriftkulturens innhold.

Nasjonalbiblioteket ønsker å bli sett, besøkt og brukt. Et nasjonalbibliotek skal være et åpent rom og samtidig et veikryss for skriftkulturens møte med offentligheten.

I 1999 arrangerte NB Oslo tre store utstillinger som alle var basert på institusjonens egne samlinger. Først ute var «Jeg selv er den eneste, som skinner af festivitas. Alexander L. Kielland 150 år» i februar. Deretter fulgte i juni «Folkets Musikk» i anledning Norsk Musikforlags 90-årsjubileum og i månedsskiftet august-september, «... hvorledes det nye Theater kan vorde et Nationaltheater. Fra Raadstuesalen til Nationaltheatret i Studenterlundend», i anledning av at Nationaltheatret fylte 100 år. I forlengelsen av Kielland-utstillingen ble det også arrangert en Kielland-dag basert på et nytt brevmateriale som kom for dagen under arbeidet med utstillingen. Alle utstillingene er digitalisert og ligger på Nasjonalbibliotekets hjemmesider på Internett.

Innfelt bilde: I februar 1999 arrangerte Nasjonalbiblioteket jubileumsutstilling om Alexander Kielland.

Norsk musikkksamling – landets største musikkbibliotek

Komponisten Christian Sinding (1856–1941) omfattes for tiden med stor interesse. Norsk musikkksamling har i 1999 bistått Per Vollestad ved Norges musikkhøgskole i et forskningsarbeid om komponistens sanger. Vollestads arbeid tar utgangspunkt i det materiale (manuskripter, trykte noter, litteratur m.m.), som befinner seg i Norsk musikkksamling, landets fremste spesialbibliotek innenfor musikkområdet, med spesielt ansvar for norsk musikk, hvor det tas sikte på størst mulig grad av fullstendighet.

Norsk musikkksamling og Norsk lydarkiv er i dag en organisatorisk enhet under navnet Norsk musikkksamling. Samlingen flyttet i 1999 til provisoriske lokaler etter å ha holdt til i Observatoriet i nærmere 34 år. Her skal Norsk musikkksamling være inntil Nasjonalbibliotekets bygning er rehabilitert.

Norsk musikkksamling samarbeider aktivt med norsk musikkliv og norske musikkinstusjoner. Norsk musikkksamling yter service til publikum ved å formidle kunnskap om musikk generelt, med et spesielt ansvar for norsk musikk. Ved siden av å gjøre samlingene tilgjengelige for publikum, utfører Norsk musikkksamling også tradisjonelle forskningsbibliotekoppgaver. Det finnes lese- og lytteplasser med teknisk utstyr for forskere og andre brukere. Konserter og utstillinger inngår som en naturlig del av formidlingsansvaret.

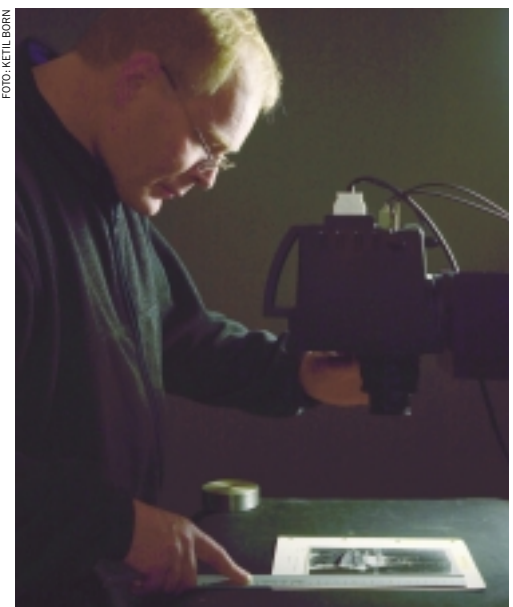
Lyd- og bildearkivet – formidler av audiovisuelt materiale

Det er Lyd- og bildearkivet ved NB Rana som sikrer at også den norske audiovisuelle kulturarven blir tatt vare på. Avdelingen er ansvarlig for at en kopi av alle landsdekkende radio- og fjernsynsprogrammer blir registrert og bevart i et av landets sikreste magasiner. Lyd- og bildearkivets innsamling omfatter også fotografier, dokumentar lyd-, film-, video- og musikkopptak. En stor del av dette er pliktavlevert materiale, i hovedsak historisk materiale, samlet inn fra hele landet i henhold til nasjonale verneplaner som er utarbeidet i fellesskap med andre av våre sentrale bevaringsinstitusjoner.

Lesesalen ved NB Oslo står til disposisjon for alle og er godt besøkt.

Av materiale som kom inn til Lyd- og bildearkivet i 1999, finnes en samling av 10 000 teaterhistoriske fotografier fra Nationaltheatret. På grunnlag av denne samlingen produserte Lyd- og bildearkivet en jubileumsweb, som ble lansert til Nationaltheatrets hundreårsjubileum høsten 1999.

Konsentrasjon over digitalisering av fothistorisk materiale ved Fotoseksjonen i NB Rana.

Andre audiovisuelle samlinger er samlinger av masterbånd og studiobånd fra Universal Music, Maj og Gunnar Sønstevald, Arne Bendiksen og Norske Gram. I et fellesprosjekt med Norsk Jazzarkiv deltok Lyd- og bildearkivet i arbeidet med å forberede Norwegian Jazz Discography's overgang fra bok til nett. Arkivet deltok aktivt i fotobevareingsprosjektet Fra asken til Internett i samarbeid med Finnmark fylkeskommune.

Lyd- og bildearkivet satset i 1999 betydelige ressurser på et prosjekt som går ut på å bevare og digitalisere NRKs historiske radioarkiv. Samtidig ble det igangsatt et arbeid med å forberede on-line pliktavlevering av radio- og fjernsynsopptak.

I forbindelse med dette ble det opprettet en arbeidsgruppe for metadata i fellesskap med NRK.

Medielaboratoriet – et audiovisuelt verksted

Medielaboratoriet ved NB Rana er Nasjonalbibliotekets audiovisuelle verksted og det eneste i sitt slag i Norge. Medielaboratoriet utfører tjenester for hele den norske kultursektoren og deltar aktivt i internasjonale organisasjoner for å utvikle de tekniske sidene ved restaureringen av audiovisuelle medier.

Medielaboratoriet bevarer og restaurerer fotografier, film, musikk, dokumentar lyd- og video-

materiale. Originalmateriale ved NB Rana overføres til nye arkivbestandige medier som tas vare på i Nasjonalbibliotekets sikringsmagasiner. Medielaboratoriet har for eksempel et løpende program som tar sikte på å restaurere hele landets samling av nitratfilm, i alt ca 50 tonn. I tillegg restaureres en betydelig mengde film for andre sentrale bevaringsinstitusjoner. Ved mikrofilmseksjonen produserer Medielaboratoriet fortløpende mikrofilm av alle norske aviser, og ved fotoseksjonen sikres norsk fothistorisk materiale ved at originalfotografier dupliseres til 70 millimeter film. Våtlaboratoriet har ansvaret for en stabil og arkivsikker fremkalling med regelmessige målinger av kjemikalitet og restkjemikalier.

Medielaboratoriet arbeider også for å gjøre den audiovisuelle kulturarven tilgjengelig for kommende generasjoner. Digitalisering av lyd, levende bilder, mikrofilm og fotografier er derfor et definert satsingsområde. Daglig produseres det digitale kopier av fotografier, aviser, film og lydopptak, som i høykvalitets digital form gjøres tilgjengelig for Nasjonalbibliotekets brukere.

Slektsforskning og lokalhistorie

En mann bosatt i Vestfold spør etter informasjon om sin bestefars slekt fra Finnmark. En kvinne i California leter etter norske slektninger til sin farmor som utvandret fra Hordaland for ca. 100 år siden. Et norsk fagbibliotek spør etter biografiske opplysninger om en svensk ingeniør som i forrige århundre konstruerte jernviadukter i Norge.

Dette er karakteristiske eksempler på den type referansespørsmål som NB Oslo har besvart i løpet av 1999. Slektsgranskere og forskere i personalhistorie er en stor og stadig voksende brukergruppe.

Ved hjelp av databaser, kataloger og ulike oppslagsverk bistår Nasjonalbiblioteket med å finne svar på biografiske spørsmål. NB Oslo disponerer også en unik utklippssamling med biografisk materiale om ca 300 000 kjente og ukjente norske kvinner og menn. Utklippene er fra perioden 1919–1986, men mesteparten er fra årene før 1970.

Når det gjelder slektsforskning, er det riktig og naturlig å begynne granskning i lokalmiljøet. Mange folkebibliotek og lokale arkiver har samlet det materialet som er relevant for sitt distrikt. Nasjonalbibliotekets referansebibliotekarer og fagspesialister yter hjelp og gir råd der de lokale kilder og biblioteker ikke strekker til.

Håndskriftsamlingen – Dardels reise i Norge i 1856

Kronprins Carl, sønn av Oscar I, var utnevnt til visekonge over Norge i årene 1856–1857. Under hans første opphold i Norge, som varte fra mai til oktober 1856, var Fritz von Dardel med til Norge som visekongens adjutant. Dardel (1817–1901) vokste opp i Sveits. Han var utdannet offiser, men var også en habil kunstner. Under oppholdet i Norge i 1856 skrev han dagbok. Den er skrevet på fransk, Dardels morsmål, og har en rekke illustrasjoner. Manuskriptet ble innkjøpt til NB Oslo i desember 1999.

I dagboka kan vi følge visekongen på hans rundreise i Norge sommeren 1856. Turen gikk fra Christiania 14. juli med dampskipet Vidar. Visekongen fikk overalt en hjertelig mottakelse, det ble arrangert banketter og festmiddager, og folk møtte opp med hurrarop og jubel når den populære kronprinsen dukket opp.

Sent på aftenen den 20. juli kom følget til Bergen. Havnen var full av mennesker da Vidar la til kai med sitt kongelige følge. Dardel beskriver Bergen som en hollandsk by omkranset av sveitsiske fjell. Den var etter Dardels mening langt mer interessant enn Christiania. I Bergen ble det arrangert middager, ball og teaterforestilling til ære for selskapet, men Dardel og visekongen sørget også for å få med seg livet på fiskebryggen. Fiskerne sto i båtene sine og tilbød fisk til kundene som sto på brygga. Alle skrek i munnen på hverandre, det var et spetakkel uten like. Folk oppfører seg på sydlandsk vis, skriver Dardel. Det hele minnet ham om kaia i Napoli.

Fiskerne stod i båtene sine og tilbød fisk da Dardel besøkte Bergen i 1856.

Norsk utvandrerhistorie. Familie forlater sitt hjemsted i Hardanger, Seljestad Stasjon, 1879.

Norsk-amerikansk samling – om norsk utvandrerhistorie

Da Odd Karsten Tveit fra NRK skulle skrive bok om Anna Spafford Brown, grunnleggeren av kolonien som Selma Lagerlöf beskriver i Jerusalem, henvendte han seg til Nasjonalbiblioteket. Det samme gjorde Linn Ullmann under arbeidet med «Før du sovner». Erik Bye har i en årrekke vært interessert i norsk-amerikansk historie og har vært i hyppig kontakt med Norsk-amerikansk samling ved NB Oslo.

Samlingen dreier seg om utvandringshistorien, og om hvordan nordmenn organiserte sine liv i Amerika og hva amerikanere av norsk herkomst har foretatt seg i USA. At dette er aktuell historie, bekreftes ved at det stadig utgis årbøker med utvandringen som tema.

Den bibliografiske databasen Nordmenn i Amerika (TMA), Thor M. Andersens livsverk, har gjort det lettere for brukere å finne frem til relevant materiale, særlig i bøker og artikler utgitt i perioden før 1930. Stoffet kan anvendes for både historiske, etnologiske og antropologiske studier.

I forbindelse med årets 175-årsjubileum for organisert norsk utvandring til Amerika utvikler Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Norsk Utvandrer museum på Hamar, Høgskolen i Oslo og Statens bibliotektilsyn et tospråklig multimedia-basert nettsted for presentasjon av norsk-ameri-

kansk materiale. Målet er å synliggjøre et materiale som det ellers kan være vanskelig å finne frem til.

Digitalt Bibliotek

«Digitalt bibliotek» er de siste årene etablert som et eget internasjonalt fagfelt i tråd med utviklingen på det digitale området. Nasjonalbiblioteket har i 1999 forsterket sin satsing på digitalt bibliotek. Satsingen vises best gjennom Nasjonalbibliotekets nettjenester, prosjekter og infrastruktur.

1999 ble året da Nasjonalbiblioteket for alvor startet oppbyggingen av det digitale sikringsmagasinet. Behovet for et slikt magasin er kommet til syne gjennom utviklingen av større samarbeidsprosjekter og ut fra ønsket om å bevare digitale publikasjoner.

Digitalt Radiolager er et strategisk samarbeid med NRK Radio. I dette prosjektet oppsto behovet for å lagre datamengder som er radikalt større enn de Nasjonalbiblioteket fra før var vant med. Prosjektet tar opp en rekke sentrale utfordringer innenfor digitale bibliotek – global identifikasjon, tilgangskontroll og håndtering av metadata, format- og kvalitetskrav. I tilknytning til det digitale sikringsmagasinet søker Nasjonalbiblioteket å gjøre fornuftige valg innen disse områdene. Løpende investeringer i infrastruktur, lagringsutstyr, tjenere og fysiske rom er betydelige. Det er også nødvendig å utvikle programvare, kompetanse og organisasjon.

Nasjonalbiblioteket ved NB Oslo deltar i en rekke EU-finansierte forskningsprosjekter der man søker ny kunnskap innen fagfeltet. Disse prosjektene, sammen med andre nasjonale prosjekter, representerer en unik mulighet til å knytte kontakter mot andre miljøer i Norge, Norden og internasjonalt. Nasjonalbiblioteket tok i 1999 initiativ overfor Norges Forskningsråd for å etablere et nasjonalt forskningsprogram for digitale bibliotek.

Basert på ny kunnskap, på eksisterende kunnskap og kompetanse rundt samlinger og medier og på moderne og velfungerende infrastruktur skal Nasjonalbiblioteket spille en sentral rolle også i det digitale rommet.

Ny norsk utgave av Deweys desimalklassifikasjon

Deweys desimalklassifikasjon er et generelt klassifikasjonssystem som ble utviklet av amerikaneren Melvil Dewey og utkom første gang i 1876. Deweys desimalklassifikasjon er det mest brukte klassifikasjonssystemet i verden med brukere i mer enn 135 land og med oversettelser til 35 forskjellige språk. Også i Norge er Deweys desimalklassifikasjon det mest utbredte klassifikasjonssystemet.

Deweys desimalklassifikasjon oppdateres kontinuerlig for å kunne gjenspeile den verden vi lever i. Den amerikanske, fulle utgaven av tabellene er svært omfattende og lite egnet til bruk i mindre bibliotek i Norge. Tabellene må derfor forkortes og tilpasses den norske litteraturen. Det er også behov for andre tilpasninger til norske forhold og for norske fagtermer.

Tabellene har blitt oversatt til norsk fire ganger tidligere, sist i 1983. Det er nå behov for å utgi en ny, forkortet utgave, DDK5, basert på DDC21 (Dewey Decimal Classification, 21. utg.).

Nasjonalbiblioteket har derfor inngått kontrakt med OCLC Forest Press Division som har opphavsrettighetene til klassifikasjonssystemet og tar sikte på å utgi en ny, norsk utgave av klassifikasjonstabellene i løpet av sommeren 2001.

Laurin – ny teknologi for tradisjonelle klipparkiv

I Nasjonalbibliotekets sikringsmagasin i Mo i Rana ligger de fleste avisene som har vært gitt ut i Norge. Bare tilveksten hvert år omfatter over en million sider. Aviser har alltid tatt samfunnet på

pulsen. Brukerne støter imidlertid på ett stort problem: Hvordan finne fram i dette voldsomt omfangsrike materialet?

I Norge er det ikke indeksert avisartikler i noe særlig omfang. Det enkelte bibliotek har gjort, er å klippe ut artikler innenfor spesielle emnegrupper og bygd opp unike klippesamlinger. Men hvordan holde rede på tusenvis av ulike klipp, og ikke minst - hvordan sikre at klippene ikke ødelegges ved bruk? Disse to problemene er utgangspunkt for arbeidet i EU-prosjektet LAURIN. Prosjektet har som siktemål å integrere ny teknologi i tradisjonelle klipparkiv. Ved å digitalisere og OCR-behandle materialet minsker man slitasjen på originalene, samtidig som man sikrer en bedre og bredere tilgang til materialet.

I alt 16 partnere i 7 ulike europeiske land har samarbeidet om å utvikle programvare og rutiner for å håndtere slike samlinger. Nasjonalbiblioteket har arbeidet spesielt med opphavs-

rett. Avismateriale er komplisert opphavsrettslig, med mange ulike rettighetshavere.

Prosjektet avsluttes høsten 2000.

Det vil da være utviklet en programvare som kan brukes i arbeidet med digital klipping og indeksering av avisartikler.

Erfaringene Nasjonalbiblioteket har hatt med opphavsrettsarbeidet i prosjektet, vil bli oppsummert og lagt ut på Nasjonalbibliotekets nettsider.

Nordlysveien – én av Europarådets kulturveier

The Northern Lights Route, eller Nordlysveien, er et samarbeidsprosjekt mellom Nasjonalbiblioteket, Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet, Riksantikvaren, Universitetet i Tromsø og Barentssekretariatet. Nasjonalbibliotekaren leder prosjektets styringsgruppe. Målet for prosjektet er å bidra til økt innsikt i Barentsregionens kultur. Prosjektet skal på sikt også legge til rette for kulturturisme. Målgruppen er derfor alle som er på leting etter kulturopplevelser med utgangspunkt i Barentsregionens særegne beliggenhet og historie.

Nordlysveien ble i 1997 akseptert som et delprosjekt av «The Council of Europe's Cultural Routes» (Europarådets kulturveier). Det følger imidlertid kun prestisje, ikke økonomiske midler,

Innfelt: Illustrasjon fra Nordlysveiens web-sider.

med denne tilknytningen til Europarådet, og Nordlysveien må derfor finansieres gjennom ulike sponsorer.

Nordlysveien tar utgangspunkt i de nordligste delene av Europa og reiserutene til gamle eventyrere og oppdagere. Gjennom informasjon og dokumentasjon skal Nordlysveien kaste lys over den europeiske kulturs spredning opp langs norskekysten til Barentshavet og ned til Østersjøen, slik at dette kan ses som en forlengelse av andre kulturveiprojekter, som Hansaruten og Vikingeveien.

Som et Europarådsprosjekt er formålet å lage en dokumentasjon av denne kulturveien i trykt form. En bok med en rekke artikler om steder som har vært viktige nedslagsfelt for denne kulturspredningen, er under planlegging sammen med Universitetet i Tromsø. Universitetet i Tromsø har utarbeidet et eget nettsted av høy kvalitet.

Biblioteklovgivning i Europa – oppdrag for Europarådet

Nasjonalbiblioteket har på oppdrag av Europarådet utarbeidet utkast til et sett retningslinjer for biblioteklovgivning og politikk i Europa, Council of Europe/EBLIDA Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe. Retningslinjene ble vedtatt i Europarådet i oktober 1999. EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) og IFLA (International Federation of Library Associations) har anerkjent retningslinjene.

Formålet med disse retningslinjene er å fastsette en felles europeisk politikk for bibliotek og å være retningsgivende for stater som har behov for å endre gjeldende biblioteklovgivning. Retningslinjene søker også å initiere en generell nytenkning vedrørende biblioteklovgivning i lys av globaliseringen, ny teknologi og den samordning som nå skjer rundt i Europa mellom sektorene arkiv, bibliotek og muséer.

Retningslinjene tar særlig opp allmennhetens rett til tilgang til informasjon og prinsippet om at basistjenester ved bibliotek skal være gratis. Forøvrig behandles pliktavleveringssystemet og behovet for å sikre retten til å gi tilgang til pliktavlevert materiale i bibliotek. I tillegg til retningslinjene er det utarbeidet en kommentar som beskriver nærmere de enkelte bestemmelsene. I tilknytning til dette arbeidet har Nasjonalbiblioteket også bidratt med artikler og foredrag på seminarer og konferanser.

Utvalg av statistikk for Nasjonalbiblioteket for 1999

Nedenfor presenteres et utvalg av statistikk for Nasjonalbiblioteket i 1999. Nasjonalbiblioteket ble 1. januar 1999 etablert som en samlet enhet. Statistikk fra 1998 presenteres ikke i det følgende, da tallene for 1998 kun gjelder virksomheten ved NB Rana.

A. Antall pliktavleverte dokumenter spesifisert på dokumentkategori

Dokumentkategori	NB	NB Oslo	NB Rana
Monografier	10 386		10 386
Periodika (titler)	17 452		17 452
Småtrykk	25 950		25 950
Postkort	4 309		4 309
Plakater	790		790
Radio- og fjernsynsprogram (kassetter)	20 310		20 310
Notetrykk	268		268
Kart	898		898
Lydfestinger	443	443	
CD-rom	123		123
Disketter	50		50

B. Tall for andre mottatte dokumenter spesifisert på dokumentkategori

Dokumentkategori	NB	NB Oslo	NB Rana
Monografier	45 561	16 204	39 357 ¹
Periodika	19 292	7 772	11 520 ²
lydfestinger	6 252	328	5 954
Film (ruller)	312		312
Fotografi	100 000		100 000
Video	1 546		1 546
Småtrykk	15 300	15 300	
Manuskripter	207	207	
Notetrykk	533	533	
Mikroformer	5 490	1 745	3 745
Kartografisk materiale	1 178	1 178	

¹Behandlede enheter i Depotbiblioteket fra andre biblioteker

²Behandlede enheter i Depotbiblioteket og bytteforbindelser

C. Antall konserverte dokument, dvs. dokument overført til mikrofilm, fotografisk duplisert, restaurert og/eller digitalisert.

Dokumentkategori	NB	NB Oslo	NB Rana
Fotografier			
Analoge	21 202	2	21 200
Digitale	14 685		14 685
Datamengde digitale filer	71,7 GB		71,7 GB
Avissider kopiert på fotopapir	231		231
Mikrofilm			
Retrospektiv filming, antall eksponeringer	1 488 192		1 488 192
Papirkopier til utlån	16 606		16 606
Kopiert til salg	3 832 filmer		3 832 filmer
Fotografert til digitalisering	90 000 sider		90 000 sider
Digitalisert	190 000 sider		190 000 sider
Fotografert	60 mikroficher		60 mikroficher
Kopiert	1 253 mikroficher		1 253 mikroficher
Film			
Restaurert sv/hv og fargefilm	89		89 = 258 488 meter
Eksterne oppdrag	129		129 = 71 000 meter
Skannet til video	3000 min.		3000 min. = 160 titler
Utkopierte video fra samlingen	119 ordrer		119 ordrer
Utkopierte lyd fra samlingene	112 ordrer		112 ordrer
Bøker	14	14	
Kart	74	74	
Håndskrifter/brev	388	388	
Grafikk/tegninger	16	16	
Passepartou/emballasje	650	650	

D. Tall for utlån

	NB	NB Oslo	NB Rana
Hjemlån	26 425	21 438	4 987
Lesesalslån	32 704	32 704	
Fjernlån	55 737	7 617	48 120
Innlån	1 358	1 338	20
Kopileveranser	17 311	13 417	3 894

Tall for henvendelser og henvendelser pr. telefon og e-post kommer i tillegg.

E. Antall for besøkende

I 1999 ble det registrert i alt 142 057 besøkende i biblioteket. Lesesalsbrukere tok selv 89 971 kopier. Spesialsamlingene mottok 4 932 henvendelser og fremviste 13 619 enheter.

F. Tall for elektroniske besøk.

Totalt antall oppslag på Nasjonalbibliotekets hjemmeside i 1999: 773 514

Nasjonalbiblioteket i internasjonalt samarbeid

Nasjonalbiblioteket deltar aktivt i internasjonalt samarbeid over et bredt spekter.

Nasjonalbibliotekaren deltar både i CENL (Conference of European National Librarians), CDNL (Conference of Directors of National Libraries) og i NORON, et fast møtested for de nordiske riks- og nasjonalbibliotekarer.

Avdelingsdirektør Sissel Nilsen har 1997-99 vært leder i IFLAs Professional Board og medlem av hovedstyret i IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions). Hun deltar også i arbeidsgruppen for revidert struktur og regelverk for IFLA.

For øvrig er Nasjonalbiblioteket representert i følgende IFLA-komiteer:

Acquisition and Collection Development, Bibliography, Information Technology, Management and Marketing, National Libraries, Newspapers og Preservation and Conservation.

Nasjonalbiblioteket deltar i følgende IT-relaterte samarbeidsprosjekter:

- LAURIN: Et EU-prosjekt som arbeider med digitalisering, indeksering og OCR-behandling av avsklippssamlinger. Et viktig arbeidsfelt for Nasjonalbiblioteket i dette prosjektet er opphavsrett
- NEDLIB: Et EU-prosjekt som tar sikte på å etablere en infrastruktur for pliktavlevering av elektroniske dokument. Prosjektet omfatter både innsamling, kvalitetssikring og tilgang til pliktavleverte elektroniske dokument, både fysiske dokument (for eksempel CD-ROM) og nettdokument
- BIBLINK: Et EU-prosjekt som skal resultere i en fungerende prototyp for utveksling av metadata (Dublin Core) mellom utgivere og nasjonalbibliotek
- TIDEN: Et nordisk samarbeidsprosjekt (NORDINFO) der en har som mål å digitalisere og OCR-behandle avisartikler fra 17-1800-tallet
- ONE-2: Et EU-prosjekt (OPAC Network in Europe), et IKT-prosjekt for sammenknytting av bibliografiske databaser og kataloger i ABM-institusjoner
- NWA (Nordic Web Archive) og NWI (Nordic Web Index)

Nasjonalbiblioteket er i tillegg medlem i følgende internasjonale organisasjoner:

- EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations)
- Liber (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche)
- FID (The International Federation for Information and Documentation)
- FIAT (The International Federation of Television Archives)
- IAML (The International Association of Music Libraries Archives and Documentation Centres), den internasjonale organisasjonen for lydarkiv
- IASA (International Association of Sound and Audiovisual Archives), den internasjonale organisasjonen for lydarkiv
- FIAF (The International Federation of Film Archives)

Kontakt Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbibliotekaren

Postadresse: Postboks 2674 Solli, 0203 Oslo

Besøksadresse: Bygdøy allé 21

E-post adresse: nb@nb.no

Telefon: 23 27 63 00

Telefaks: 23 27 63 95

NB Oslo

Postadresse: Postboks 2674 Solli, 0203 Oslo

Besøksadresse: Drammensveien 42

E-post adresse: nbo@nb.no

Generelle henvendelser:

Telefon: 23 27 60 00

Telefaks: 23 27 60 10

Publikumstjenestene:

E-post-adresser

Veiledningen: veiledning@nb.no

Lesesalen: lesesal@nb.no

Utlånet: utlaan-nbo@nb.no

Henvendelser om fjernlån:

fjernlaan-nbo@nb.no

Innlånstjenesten: innlaan-nbo@nb.no

Telefaks til publikumstjenestene: 23 27 60 50

Norsk musikkksamling

Besøksadresse: Drammensveien 40, inngang Observatoriegaten

NB Rana

Medielaboratoriet

Senter for pliktavlevering

Depotbiblioteket

Lyd- og bildearkivet

Postadresse: 8607 Mo i Rana

Besøksadresse: Finsetveien 2

E-post adresse: nbr@nb.no

depot-fjernlaan@nb.no

Telefon: 75 12 11 11

Telefaks: 75 12 12 22

Felles telefonnummer: 815 00 188

Felles telefaksnummer: 75 12 12 22

Felles E-post: nb@nb.no

Nettadresse: www.nb.no

